

Бойко Т. В.

ORCID 0000-0001-7477-9326

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: boikotatyana798@gmail.com

ПРОБЛЕМА МЕДІАОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті аналізуються наукові підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення понять «медіаосвіта», «медіакомпетентність», «медіаграмотність», «інформаційна грамотність». Авторкою здійснена спроба обґрунтування необхідності набуття медіакомпетентності майбутніми вчителями іноземних мов у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Мета статті – проаналізувати деякі аспекти медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов.

Методологія базується на загальних принципах та базових сучасних положеннях педагогічної науки, відображає наукові підходи вітчизняних вчених та зарубіжних науковців на проблему медіаосвіти.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що мета медіаосвіти – формування культури спілкування з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь сприймання, аналізу й оцінки медіатекстів за допомогою медіазасобів.

Висновки. 1. Сутність поняття медіакомпетентності зумовлюється сучасним розумінням поняття «медіа», змінами та процесами, що відбуваються у сучасному медіапросторі та принципами медіаосвіти. Медіаграмотність, інформаційна грамотність є основою для формування медіакомпетентності майбутніх вчителів іноземних мов. 2. Проблема формування медіакомпетентності є пріоритетною для сучасних закладів вищої освіти. 3. Медіакомпетентність є результатом медіаосвіти. 4. Медіакомпетентність майбутніх вчителів іноземних мов – це здатність вчителів ефективно здійснювати освітню діяльність на основі використання традиційних (офлайн) і нових (онлайн) медіа з метою практичного застосування та створення професійно орієнтованих медіатекстів.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаграмотність, інформаційна грамотність, майбутні вчителі іноземних мов.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. Використання великої кількості медіаконтенту з соціальних мереж, телевізійних програм, радіотрансляції, музики, реклами є важливою складовою професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов у сучасних закладах вищої освіти. Найбільше використовуються поняття: «медіакомпетентність», «медіаграмотність», «інформаційна грамотність» та ін. Перші двадцять років третього тисячоліття ці поняття є предметом обговорення багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Саме використання понять, які дослідники відносять до різних аспектів медіаосвіти, вказує на актуальність проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання медіаграмотності та медіакомпетентності досліджували вітчизняні науковці (О. В. Федоров, А. О. Новикова [7], А. А. Сулім [6], Г. В. Онкович [5] та ін.) і зарубіжні вчені (С. Лівінгстоун, Е. Ван Куверінг [10], П. Вінтерхофф-Шпурк [1], Р. Гоббс [8]).

Мета статті – проаналізувати деякі аспекти медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов.

Методологія базується на загальних принципах та базових сучасних положеннях педагогічної науки, відображає наукові підходи вітчизняних вчених та зарубіжних науковців на проблему медіаосвіти.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що мета медіаосвіти – формування культури спілкування з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь сприймання, аналізу й оцінки медіатекстів за допомогою медіазасобів.

Результати дослідження. Підготовку вчителів іноземних мов в Україні здійснюють заклади вищої освіти IV рівня акредитації. Випускники отримують дипломи філолога, вчителя/викладача англійської мови за двома рівнями вищої освіти: бакалаврським,

магістерським. Маємо констатувати, що відповідно до системи ступеневої освіти професійна теоретично-мовна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов здійснюється як в бакалавраті, так і в магістратурі. Метою теоретичної мовної підготовки є створення у майбутніх вчителів іноземних мов системи наукових знань про будову мови, що вивчається, та формування професійних лінгвістичних умінь. Одним із ключових моментів розроблення стандартів якості освіти є компетентнісний підхід до стандартизації змісту освітніх галузей. Науковці – як вітчизняні, так й зарубіжні, – стверджують, що компетентність виконує роль мотиваційного і цільового орієнтирів для студентів, майбутніх вчителів іноземних мов у процесі навчання в закладах вищої освіти. Натепер запроваджено інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у ЗВО. Одним з них є фундаменталізація – зрушення з предметної і методичної підготовки в напрямі психолого-педагогічної, що надає можливість: розвитку в майбутніх учителів іноземних мов загальної культури (кругозору, ерудиції, норм комунікації, медіакультури); здобуття ними універсальних знань, які мають міждисциплінарний характер (психологічні, правові, економічні, технологічні знання, медіаосвіти, медіаактивності), що у подальшому сприятиме вирішенню комплексних професійних завдань в процесі фахової діяльності.

Існує велика кількість переваг медіаосвіти – у можливостях, які вона надає студентам, зокрема, це використання різних стилей навчання, оволодіння вміннями медіаменеджменту. Прийнята у 2016 році Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [2] зазначає, що «медіаосвіта спрямована на підготовку особистості до взаємодії з традиційними й новими медіа, зважаючи на розвиток ІКТ». Погоджуємося з твердженням відомої вітчизняної вченої Г. В. Онкович, що: «Медіаосвіта (англ. *media education*) – напрям у педагогіці, спрямований на вивчення масовокомунікативної й інформаційної природи ЗМІ (преси, телебачення, радіо, кіно, відео) та принципів їх використання для актуалізованого оволодіння основами знань» [5, с. 67]. Також зважаємо на думку зарубіжних медіапедагогів О. В. Федорова, А. О. Новикової, які стверджують, що «метою медіаосвіти є формування культури спілкування з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь сприймання, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіазасобів» [7, с. 7]. Для нашої статті необхідно й визначення мети медіаосвіти: «висока мотивація студентів, розвиток критичної автономії, зміна відносин між учителем і учнем. Медіаосвіта передбачає кооперативне навчання та проводить свої дослідження за допомогою діалогу, а не дискусії» [11, с. 55–54]. Згідно з принципами медіаосвіти, інтерпретація медіатекстів студентами майбутніми вчителями іноземних мов може відрізнитися від інтерпретації викладачів Закладів вищої освіти.

Зважаючи на твердження британських дослідників С. Лівінгстоун, Е. Ван Куверінг, (S. Livingstone, E. Van Couvering), маємо констатувати, що «медіаграмотність пов'язана з розумінням, інтерпретацією, критичним оцінюванням та створенням медіаматеріалів, тоді як інформаційна грамотність акцентує увагу на пошуку, знаходженні, оцінці й використанні інформації» [10]. Як стверджують зарубіжні дослідники, поява Інтернету зумовила зникнення чітких кордонів між медіавиробництвом і медіаспоживанням, між різними видами медіа, а це дозволило медіаосвіті стати одним з аспектів в професійній підготовці майбутніх вчителів іноземних мов.

Вивчаючи роботи німецького медіапсихолога П. Вінтерхофф-Шпурк, маємо констатувати, що вчений виділяє «медіа (комунікативну) компетентність, яка поєднує в собі інформаційну компетентність в технічному аспекті, інформаційну Я-компетентність, інформаційну соціальну компетентність, медіа-компетентність в технічному аспекті, медіакомпетентність в Я-аспекті, медіакомпетентність в соціальному аспекті» [1, с. 237]. Документи ЮНЕСКО підтверджують, що «інформаційна грамотність пов'язана з визначенням та формулюванням інформаційних потреб, розміщенням і доступом до інформації, упорядкуванням, систематизацією інформації, використанням інформації з урахуванням принципів етики й моралі, передачею інформації, ІКТ вміннями для обробки інформації». Багато уваги в цих документах приділено медіаграмотності. Вона зосереджена «на усвідомленні ролі та функцій медіа у демократичному суспільстві, розуміння умов, за яких медіа можуть функціонувати, критичному оцінюванні медіаконтенту, враховуючи функції медіа, взаємодії з медіа для самовираження й самореалізації, вміння критичного аналізу (включаючи ІКТ вміння), необхідних для створення інформації користувачем» [9, с. 18]. Особливо важливо це для професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. Вітчизняні науковці стверджують також, що «інформаційна грамотність акцентує увагу на важливості доступу до інформації, оцінюванні й етичному використанні інформації, й медіаграмотність підкреслює важливість уміння розуміти функції медіа, оцінювати, як ці функції реалізуються й ефективно використовувати медіа для самовираження й самореалізації» [3, с. 58].

Для нашої статті необхідно розглянути деякі аспекти роботи американського дослідника Р. Гоббса (R. Hobbs). Вона виділяє «чотири напрями розвитку нових «грамотностей» XXI століття: медіаграмотність, інформаційна грамотність, критична грамотність та медіаменеджмент». Науковець стверджує, що «всупереч подібності цих грамотностей у багатьох аспектах, вони мають різну структуру, зосереджуються на різних проблемах і відповідно пропонують відмінні способи вирішення цих проблем» [8]. Отже, науковці досліджують упровадження інформаційної грамотності (ІГ) або медіаграмотності (МГ) як окремих категорій, які мають різні цілі, структуру, функції. Також можна стверджувати, що «у науковому світі існують різні підходи, які визначають взаємозв'язки інформаційної компетентності та медіакомпетентності: з одного боку, інформаційна компетентність передбачає, що медіаосвіта та

медіакомпетентність є її складовою компонентою, з іншого боку медіаосвіта визначає інформацію як категорію, що входить до кола її інтересів та досліджень». Всесвітня організація ЮНЕСКО і як наслідок оновлена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні використовують поняття медіа й інформаційна грамотність (МІГ), вказуючи на те, що вони мають багато спільного, а головне спільну мету – формування гармонійно розвиненої особистості, яка може, здатна, готова розвиватися, працювати й самореалізовуватись у інформаційному суспільстві: «медіа й інформаційна грамотність – це сукупність знань, установок, вмінь та навичок, які дозволяють отримувати доступ до інформації та знань, аналізувати, оцінювати, використовувати, створювати й поширювати їх з максимальною продуктивністю у відповідності із законодавчими, етичними нормами і дотриманням прав людини» [3; 4]. Маємо констатувати, що медіаграмотність взагалі на сьогоднішній день невід’ємна частина професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. Також маємо констатувати, що Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [2] розкриває медіакомпетентність і медіаграмотність як рівні медіакультури, що схарактеризована як «культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації». Маємо наголосити на важливості медіакомпетентності, медіаграмотності, медіакультури для процесу професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов.

Специфікою медіакомпетентності є її нероздільність з медіаосвітою, за твердженням А.А. Сулім «медіакомпетентність – результат медіаосвіти, яка допомагає людині активно використовувати можливості інформаційно-освітнього поля – телебачення, радіо, відео, преси, Інтернету, формує культуру спілкування, розвиває творчі, комунікативні здібності, критичне мислення, вміння сприймати, інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти, навчає різних форм самовираження за допомогою освітніх технологій, у т.ч. – медіа технологій» [6].

Висновки. 1. Сутність поняття медіакомпетентності зумовлюється сучасним розумінням поняття «медіа», змінами та процесами, що відбуваються у сучасному медіапросторі та принципами медіаосвіти. Медіаграмотність, інформаційна грамотність є основою для формування медіакомпетентності майбутніх вчителів іноземних мов. 2. Проблема формування медіакомпетентності є пріоритетною для сучасних закладів вищої освіти. 3. Медіакомпетентність є результатом медіаосвіти. 4. Медіакомпетентність майбутніх вчителів іноземних мов – це здатність вчителів ефективно здійснювати освітню діяльність на основі використання традиційних (офлайн) і нових (онлайн) медіа з метою практичного застосування та створення професійно орієнтованих медіатекстів.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні змісту медіазнань, медіаактивності, медіарефлексії майбутніх вчителів іноземних мов.

References

1. Винтерхофф-Шпурк П. Медиапсихология: основные принципы. Харьков: Гуманитарный центр, 2007. 288 с.
Vinterhoff-Shpurk, P. (2007). *Mediapsihologija: osnovnye principy*. [Media psychology: basic principles]. Kharkiv, Ukraine : Gumanitarnyj centr.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (дата звернення: 12.12.2016).
Kontsepsiia vprovadzhenia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia). [The concept of introducing media education in Ukraine (new edition)]. (2016). Retrieved from https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.
3. Лашук Н. М. Формування медіакомпетентності майбутніх маркетологів у процесі фахової підготовки: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Чернігів, 2019. 300 с.
Lashuk, N. M. (2019). *Formuvannia mediakompetentnosti maibutnix marketolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Formation of media competence of future marketers in the process of professional training]: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk. *Candidate's thesis*. Chernigiv, Ukraine.
4. Московская декларация о медиа- и информационной грамотности URL: <http://www.ifapcom.ru/ru/news/1347> (дата звернення: 1.02.2017).
Moskovskaya deklaratsiya o media- i informatsionnoy gramotnosti. [Moscow Declaration on Media and Information Literacy]. Retrieved from <http://www.ifapcom.ru/ru/news/1347>.
5. Онкович Г. В. Теорії сучасної медіаосвіти. *Мова і культура (Науковий журнал)*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2010. Вип. 13. Т. X (146). 112 с.
Onkovych, G. V. (2010). *Teorii suchasnoi mediaosvity* [Theories of modern media education]. *Mova i kultura (Naukovyi zhurnal)*. – *Language and Culture (Scientific Journal)*. Kyiv, Ukraine : Vydavnychyj dim Dmytra Burago, Vyp. 13. T. X (146).

6. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти. Retrieved from URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2011_968/content/sulim.pdf10 (дата звернення: 15.07.2016).
Sulim, A. A. (2011). Mediakompetentnist yak rezultat uprovadzhennia mediaosvity [Media competence as a result of the introduction of media education]. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2011_968/content/sulim.pdf10.
7. Федоров А. В., Новикова А. А. Медиаобразование в ведущих странах Запада. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 270 с.
Fedorov, A. V., & Novikova, A. A. (2005). Mediaobrazovanie v vedushchikh stranakh Zapada. [Media education in the leading Western countries]. Taganrog, Russia : Izdatelstvo Kuchma.
8. Hobbs, R. (2008). Debates and challenges facing new literacies in the 21st century. International Handbook of Children, Media and Culture. London : Sage, 431–447.
9. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers (prepared by UNESCO) / C. Wilson et al. Paris, UNESCO, 2011. 192 p., illus. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf>.
10. Study on the current trends and approaches to media literacy in Europe. Retrieved from http://ec.europa.eu/culture/library/studies/literacy-trends-report_en.pdf.
11. Worsnop, C. (2004). Media Literacy Through Critical Thinking Teacher Materials. Retrieved from http://mediaeducation.ucoz.ru/_ld/10/1092_Worsnop_2004.pdf.

Boyko T.

ORCID 0000-0001-7477-9326

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Foreign Languages Chair,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: boikotatyana798@gmail.com

THE PROBLEM OF MEDIA EDUCATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

The article analyses the scientific approaches of domestic and foreign scientists to the definition of «media education», «media competence», «media literacy», «information literacy». The author tried to substantiate the need for future foreign language teachers to acquire media competence in the process of professional training in higher education institutions.

*The **purpose** of the article is to analyse some aspects of media education in the process of professional training of future foreign language teachers.*

*The **methodology** is based on the general principles and basic modern provisions of pedagogical science, reflects the scientific approaches of domestic scientists and foreign scientists to the problem of media education.*

***Scientific novelty.** It is substantiated that the purpose of media education is to form a culture of communication with the media, creative and communicative abilities, critical thinking, skills of perception, analysis and evaluation of media texts with the help of media.*

***Conclusions.** 1. The essence of the concept of media competence is determined by the modern understanding of the concept of «media», changes and processes occurring in the modern media space and the principles of media education. Media literacy, information literacy is the basis for the formation of media competence of future foreign language teachers. 2. The problem of formation of media competence is a priority for modern higher education institutions. 3. Media competence is the result of media education. 4. Media competence of future foreign language teachers is the ability of teachers to effectively carry out educational activities based on the use of traditional (offline) and new (online) media for the practical application and creation of professionally oriented media texts.*

***Key words:** media education, media competence, media literacy, information literacy, future foreign language teachers.*

Стаття надійшла до редакції 27.10.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. В. Грищенко